



# Školství v Machově

## Školství na Machovsku

Není známo, ve kterém roce byla škola v Machově založena. V oddací matrice v Polici nad Metují je zápis z roku 1679, kde je uveden jako svědek sňatku „kantor machovský“. Tato zpráva svědčí o tom, že škola v Machově existovala již v tomto roce. První písemná zpráva z roku 1740 hovoří o škole zádušní (farní). Do roku 1837 se vyučovalo pouze v jedné třídě ve dvou skupinách. Docházka žáků byla v té době velmi nedbalá, zvláště v létě v době polních prací a pastvy. Stará školní budova sloužila svému účelu 97 let. Stará škola je budova vedle katolické fary.

V roce 1837 byla zbořena a na jejím místě byla postavena škola nová. Základní kámen byl položen 7. března 1837. Na podzim roku 1838 byla tato nová dvoutřídní škola slavnostně vysvěcena. V roce 1886 chodilo do machovské čtyřtřídní školy 388 žáků. Dne 1. října 1896 zahájila činnost národní škola v Nízké Srbské. Na pozadí celé akce stál Jaroslav Petr, dosavadní vyučitel v Machově.

1. září 1896 byla machovská škola opět trojtřídní s 215 žáky. Protože stará škola přestala vyhovovat tehdejšímu požadavkům, začaly se 19. září 1898 kopat základy nové školy na náměstí. Vyučování v nové škole bylo slavnostně zahájeno 16. září 1900. V roce 1913 dal řídící učitel velice zajímavě vymalovat třídy: na stropěch byly vyznačeny světové strany, na stěnách metr čtverečný a délka a šířka učebny v metrech.

## Dějiny školy v letech 1914–1918

Válečné události ovlivnily nejen život obce, ale zasáhly i do života školy. Mnoho učitelů muselo nastoupit vojenskou službu už za mobilizace, další byli povolováni postupně. Tři učitelé z malé machovské školy ve válce padli. Josef Zídka byl jediný učitel, který se z 1. světové války vrátil. Hlavním úsilím učitelů, kteří nebyli povoláni do války, bylo zabezpečit pravidelné školní vyučování. Nebylo to lehké. Protože byl omezen stav učitelů, bylo zavedeno dvousměnné vyučování.

## Meziválečné období

V roce 1921 počala obec Machov usilovat o postavení měšťanské školy, ale někteří obyvatelé Nízké Srbské tyto snahy mařili. Zemská školní rada povolila otevření měšťanské školy se zpětnou platností až dne 29. 11. 1924. Vyučování začalo slavnostně. Přístavba školy byla dokončena až 13. 8. 1925. Pro Machov to mělo velký význam nejen proto, že děti z Machova a okolí nemusely docházet za každého počasí do vzdálené měšťanské školy v Polici nad Metují, ale vedlo to i k posílení významu obce. Není zanedbatelné, že sem byly dávány „na výměnu“ (na handl) i děti z německých obcí, které tak poznaly, často poprvé, český jazyk a českou kulturu. Machovská škola stála vždy na výši soudobých požadavků. Dne 1. 12. 1926 uslyšely machovské děti poprvé Československý rozhlas. V roce 1938 škola zakoupila první rádiový přijímač za 1 440 Kč.

## Období po 2. světové válce

V roce 1946 zakoupila škola první promítač přístroj a uspořádala promítání úzkého filmu pro žáky školy. Dne 1. 1. 1949 byla pro nedostatek žáků zrušena škola v Nízké Srbské. V roce 1949 byla v Machově zahájena pravidelná autobusová doprava. 31. 8. 1966 došlo ke zrušení školy v Belém. Ve školním roce 1967/1968 se změnila organizace vyučování a každá druhá sobota byla volná. V roce 1974 byla dokončena rozsáhlá rekonstrukce staré školní budovy. Do školy chodilo v tomto roce 140 žáků. Ve školním roce 1977/1978 byla zrušena škola v Bezděkově nad Metují. Od tohoto roku byly všechny ročníky machovské školy vyučovány samostatně. V roce 1978 zahájila provoz nová školní tělocvična na louce před katolickým kostelem. Ve školním roce 1978/1979 měla škola 185 žáků. Počet žáků rok od roku stoupal. Proto byla v letech 1979–1984 v akci „Z“ přístavěna druhá školní budova, kde byly vybudovány učebny 2. stupně, odborné učebny a školní jídelna. V tomto roce bylo na 1. stupni 102 žáků, na 2. stupni 108 žáků. Od tohoto roku začalo žáků ve škole ubývat. V letech 1996–1997 proběhla poslední generální oprava staré školní budovy. Dřevěná okna byla nahrazena plastovými, škola byla převedena na plynové vytápění, došlo k výměně ústředního topení a ve třídách byly položeny plovoucí podlahy. Zrekonstruovány byly chodby, schodiště i sociální zařízení. V přízemí školy se nachází mateřská škola, která se v roce 2003 stala součástí školy.

ZŠ a MŠ Machov je úplná základní škola s právní subjektivitou, jejím zřizovatelem je městy Machov. Školní vzdělávací program je zaměřen na ekologickou výchovu. Ve školním roce 2009/2010 měla škola 74 žáků. V roce 2009 získala škola mezinárodní titul EKOŠKOLA. Od roku 2004 se škola pravidelně zapojuje do různých projektů, ze kterých získává finanční příspěvky na svoji činnost a na komunitní rozvoj obce. V rámci těchto projektů se žáci školy podíleli na úpravě prostoru před školou, na opravě studánky pod Borem, na úpravě parků v obci, na rekonstrukci pomníku padlých v 1. světové válce a na budování otevřeného ekoareálu kolem školy. Posledním projektem v oblasti ekologické výchovy bylo vybudování naučné stezky, jejíž součástí je i tento panel.



## Venkovský učitel Jaroslav Petr

Jméno učitele Jaroslava Petra zná dnes v Machově či Nízké Srbské jen málokdo. Na bývalé škole v Nízké Srbské, která dnes slouží jako bytový dům, visí pamětní deska. Ta je jedinou připomínkou člověka, který by mohl být nazván „Otcem Machovska“.

### Život Jaroslava Petra

Jaroslav Petr se narodil 3. 3. 1862 v Opočně. Studoval na reálné škole v Hradci Králové, od roku 1878 do roku 1882 na učitelském ústavu v Hradci Králové. Do machovské školy nastoupil 1. 9. 1882. Jeho služné činilo tehdy 400 zlatých. Za svého působení v machovské škole vyučoval Petr ve třídě, která byla umístěna v chalupě Václava Kubečka č. p. 22. Jednalo se pravděpodobně o 1. třídu, která měla v roce 1882 přes 90 žáků, a jen proto, že denně 30–40 žáků chybělo, mohlo se tu vůbec vyučovat. Jaroslav Petr zde působil až do roku 1896, kdy byl ustanoven k zastímnímu řízení školy v Nízké Srbské. Roku 1898 se oženil s paní Emilií, rozenou Vojnarovou.

### Pedagogická činnost Jaroslava Petra

„Policco je stejně krásné jako drsné, a to po stránce přírodní i lidské a kulturní“, píše o kraji, jenž se mu stal domovem, učitel Jaroslav Petr. „...kraj náš má charakter vážný, až přísný.... Vysocí lidé, kostnatí, hranáči i siláci, drsného a bezohledného charakteru. Polico vyaszeno bylo každou dobu svizelím a útrapám válečným, to vše vytvářelo povahu zdejšího lidu, která je v základech mnohem tvrdší nežli měkčí, přísná, málo hybná, houževnatá v dobrém i nedobřem...“ Taková charakteristika místního kraje a lidu byla pro osvětěného pedagoga Jaroslava Petra nadmíru důležitá: odvozoval od ní svůj vztah a přístup k dětem i dospělým, s nimiž se po čtyřicet let setkával dennodenně a jejichž ducha se snažil povznášet vzděláním.

Petrovy hlavní pedagogické ideje jsou dopodrobna vysvětleny v úvodě ke sborníku Česká škola venkovská a k Prvouce na škole venkovské. Jeho metodické přístupy z nich odvozené pak vyplývají přímo z Prvouky, která je podrobnou metodickou příručkou k výuce tohoto předmětu.

Petr byl po celý život především učitelem první třídy a za nejdůležitější předmět zde považoval prvouku. O tom, jak se má prvouka vyučovat a jaké schopnosti má u žáků rozvíjet, se dozvídáme nejlépe právě v jeho díle Prvouka na škole venkovské.

Téměř pětisetstránková Prvouka je doslova „prvoukou na škole nízkosrbské“. Obsahově se nezabývá nějakými vzdálenými, pro machovské děti neuchopitelnými tématy, která by byla stanovena celonárodně, ale prostředím, v němž se tyto děti narodily a v němž vyrůstají, tedy prostředím Machovska. Prvouka se skládá ze dvou částí nazvaných O domově a V rodné vsi. V první školní době se mají žáci věnovat tématu svého domova a rodiny. Petr v knize popisuje, jak si se žáky vypráví o doměch, v nichž žijí, o jejich rodinném životě, o zaměstnání otců, o tom, co dělají ráno, přes den, večer. Děti hrají hry na mámu, na tátu, na bábu a dědu a učí se říkadla, přísloví, písně a básně tradované v rodině.

V druhé části Prvouky nazvané O rodné vsi se k výše zmíněným činnostem přidávají procházky po vesnici a okolí a „ekскурze“ do různých řemeslných dílen ve vsi (tkalcovské, truhlářské, do kovárny, řeznictví). Žáci probírají například témata Sousedě, Bohatí a chudí, O jarmarku, Náš mlýn a pila, O hostinci atd.

Kromě pedagogického významu má dílo velký historický význam, neboť jsou v něm detailní a přesné popisy Nízké Srbské a Machova, další místní realie z přelomu 19. a 20. století a díla místní lidové slovesnosti.

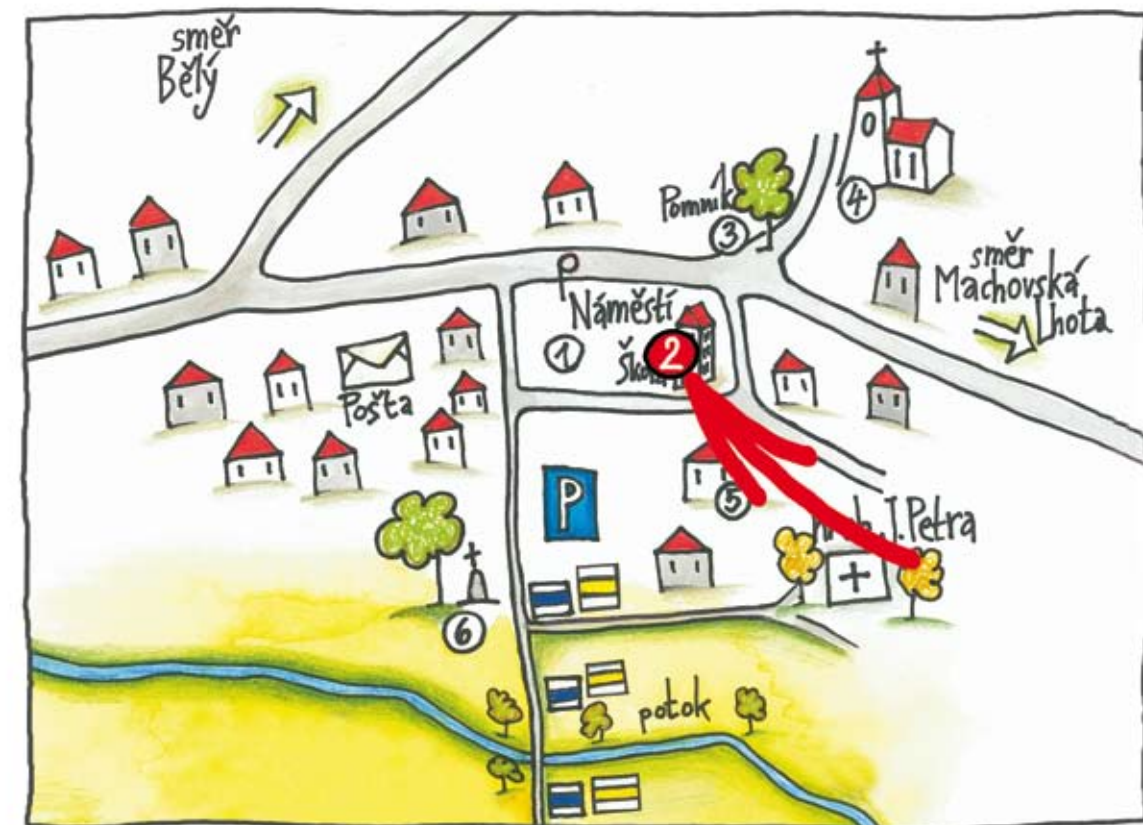
### Osvětová činnost Jaroslava Petra

Hned po svém příchodu na Machovsko se ale Jaroslav Petr nevěnoval pouze pedagogické činnosti. Stejně jako T. G. Masaryk, s nímž se stykal a náruživě diskutoval na různá témata, věřil, že učitelé by měli mít široký záběr také mimo školu, měli by šířit vzdělání i mezi dospělými, organizovat a podílet se na kulturním dění v místě svého působení, podílet se na lidové osvětě a vůbec na mnoha dalších mimoškolních aktivitách. Jaroslav Petr byl podle všech dostupných pramenů člověkem od přirozenosti velmi společenským a činorodým.

Již od svého příchodu se Petr se svými kolegy ze školy angažoval ve Spolku divadelních ochotníků v Machově. Zapojil se také do činnosti řady dalších spolků – od roku 1888 byl jednatelem a pokladníkem hasičské župy Metuj a v roce 1908 byl mezi prvními členy Tělovýchovné jednoty Sokol. Vzdělávací spolek Havlíček dokonce sám založil. Otevřel knihovnu, pořádal přednášky, bojoval proti alkoholismu.

Učitelé na Machovsku se kromě toho, že se aktivně věnovali spolkové činnosti, snažili podporovat také každou pokrokovou myšlenku a snahu. Například stavbu silnice údolím potoka Židovky až k ústí řeky Metuje jako důležité komunikační spojky ku Hronovu, Náchodu a polickému nádraží.

Podle Matriky zemřelých farního úřadu církve československé Machov zemřel Jaroslav Petr 24. října 1922 a pohřben byl 27. října 1922. Jako důvod smrti se zde uvádí náhodné utonutí. Ze zápisu o školním roce 1922/23 se pak dozvídáme: „...odešel navždy významný pracovník ze řad učitelstva, řídící uč. p. Jaroslav Petr (†24. října 1922)“, „...jej doprovázeli všichni, ... na malý hřbitůvek pod Borem...“. To, že si význam Petrova působení na Machovsku uvědomovali i lidé z jeho pracovního okolí, svědčí následující slova „...už od začátku své učitelské činnosti v Machově jako 20letý mladík přímé a povité povahy – věděl za jakým cílem půjde. Pracoval vždy a všude, kdy bylo nutno „budit, křsiť, napravovat, povzbuzovat a učit.“ ... Jeho přičiněním a úsilím postavena v Nízkosrbské v r. 1896 škola a on stal se tu řídícím učitelem. Přičinil se o to, aby byla vypravena na zdejší poměry co nejlépe“... „Bylo tady třeba vychovávat, mnoho vychovávat i dospěle, ale i tomu se věnoval zcela nezištně... v posledních dobách rozrušen i svou chorobou, zřejmě vážnou, jejíž dosah znal, nezapomínal na svůj úkol buditele a nositele osvěty a pokroku.“



## History of the primary school in the Machov region

It is not known when the primary school in Machov was founded. But it is apparent from local historical sources that there was a parochial school in 1740. During the 18th and 19th centuries, numbers of pupils were growing, e.g. in 1886 there were 388 pupils in a two–classrooms school. Although, due to a lot of farm work and livestock grazing in summer school attendance was very neglectful and according to Jaroslav Petr about 40 pupils were missing daily. For this reason, a new school was founded in neighbouring Nizká Srbská and Jaroslav Petr was named its head teacher. The present school building on the Machov square, as we see it today, was built in 1900. In 1913 the walls and ceilings in classrooms were decorated in an inspirational way: the four principal points of the compass were marked on the ceiling, and one square meter and the wall's length and height on the walls. Since numbers of the pupils continued to grow, in 1984 a new school building was constructed next to the old one. Since then, the numbers of children started to decline. In the school year 2009–2010 the school had 74 pupils. The school participates actively in various projects, specializes in ecological education and communal development projects. As part of various projects the pupils have been involved in revitalization of the space in front of the school, several parks in Machov and of the natural spring pool under the Bor, reconstruction of the fallen warriors memorial, founding of ecological area around the school building. In 2009 the school was awarded the title EcoSchool. The Jaroslav Petr Nature Trail is also the work of the school's pupils.



## The rural teacher Jaroslav Petr (1862–1922)

After graduating from a teacher's institute Jaroslav Petr got a teaching position in Machov. At that time, rural schools were a big challenge for teachers as the schools were underfinanced, classrooms were overcrowded, uncomfortable and ill–equipped, teachers had few books and no supplies. In 1895, he became a head teacher in the newly opened school in a neighbouring village Nizká Srbská. He stayed here for the rest of his life. He was a very active and innovative teacher. His pedagogic ideas are included in the textbook of elementary education (Prvouka) or in his essay The People and the Region. He believed that an enlightened teacher should learn about the region's features in order to understand the people's character. About the locals he said: „The region has often been exposed to wars and hardships which formed the character of the local people: they are rough and tough, austere and simple, stubborn and persistent“. He said that children should firstly learn about their own village. Accordingly, he took his children for walks around the village and surroundings, taught them the local songs, rhymes and sayings. The textbook Prvouka is a beautiful etnological picture of Machov and Nizká Srbská. He was also very much involved in cultural work: he worked for a local theatre and in various special interest clubs (Sokol), opened the first public library, organized educational lectures or public readings in local inns, fought against excessive alcoholism in the region. Other than that, he published plenitude of literary reviews and articles in various pedagogic magazines. The historian Stanislav Brandejs calls him: „the father of the Machov region“.

## Historia szkolnictwa w Machowie

Nie wiadomo, w którym roku była założona szkoła w Machowie, pierwsza pisemna wzmianka, mówiąca o szkole parafialnej, pochodzi z 1740 roku. W ciągu XVIII i XIX wieku liczba uczniów szybko się zwiększała, np. w 1886 roku do szkoły dwuklasowej uczęszczało na dwie zmiany 388 uczniów. Niestety w okresie polnych prac uczniowie często nie chodzili do szkoły, według Jaroslava Petra codziennie brakowało 30–40 uczniów. Z tego powodu 1 września 1896 roku rozpoczęła działalność szkoła publiczna w Nizkiej Srbskiej, której kierownikiem został nauczyciel machowski Jaroslav Petr. Współczesna szkoła w Machowie, znajdująca się na rynku, pochodzi z 1900 roku. W 1913 roku kierownik szkoły bardzo ciekawie wymalował klasy: na sufitach były wyznaczone strony świata, na ścianach metr kwadratowy oraz długość i szerokość klas. Dlatego, że liczba uczniów ciągle się zwiększała, w 1984 roku postawiono drugą budowę szkolną. Od tego roku zaczęło ubywać uczniów w szkole. Aktualny program wychowawczy szkoły jest ukierunkowany na ekologię. W roku szkolnym 2009/2010 do szkoły uczęszczało 74 uczniów. W 2009 roku szkoła uzyskała międzynarodowy tytuł EKOSZKOŁA. Od 2004 roku szkoła regularnie uczestniczy w różnych projektach, w ramach których uzyskuje środki finansowe na swoją działalność i na rozwój miejscowości. Dzięki tym projektom uczniowie szkoły uczestniczyli w odnowieniu terenu przed szkołą, w remoncie studzienki pod Skalniakiem, w upiększaniu parków w miejscowości, w rekonstrukcji pomnika Ofiar I wojny światowej i w przygotowaniu otwartego ekoarealu wokół szkoły. Ostatnim projektem dotyczącym wychowania ekologicznego było wybudowanie ścieżki krajoznawczej, do której należy i ta tablica.

## Nauczyciel wiejski Jaroslav Petr

Po ukończeniu Nauczycielskiego Kolegium Jaroslav Petr został nauczycielem w Machowie. Szkolnictwo w tym czasie było w tragicznym stanie. Klasy były małe, wilgotne, ciemne i bardzo często przepełnione. Nauczyciele mieli do dyspozycji mało podręczników i przybiorów szkolnych. W 1895 roku Jaroslav Petr został kierownikiem w nowo powstałej szkole w Nizkiej Srbskiej. Tam pracował aż do końca życia. Był nauczycielem bardzo nowatorskim i aktywnym. Swoje pedagogiczne cele opisał w podręczniku „Świat wokół nas na wiejskiej szkole“ i w eseju Lud a region. Według niego cechy charakterystyczne regionu i zamieszkującej go społeczności są bardzo ważne w pracy nowoczesnego pedagoga. Miałyby je brać pod uwagę w relacjach i w postępowaniu wobec dzieci. O miejscowej społeczności powiedział: „Policco co jakiś czas przeżywało ciężkie doświadczenia wojenne, to wszystkim tworzyło charakter tutejszego ludu, który w głębi jest twarższy niż miększy, surowy, oporny na zmiany, twardy w dobrym i złym...“ Dzieci w szkole nie miałyby się według Petra zajmować tematami o zasięgu ogólnonarodowym, ale środowiskiem, w którym się urodziły i wzrastały. Petr zabierał swoich uczniów na spacery po wsi i jej okolicy, na wycieczki do miejscowych zakładów rzemieślniczych oraz uczył ich miejscowych pieśni, wierszy i porzekadeł. Między innymi jego podręcznik jest bardzo ciekawym obrazem etnograficznym Machowa z tego okresu. Był on również aktywnym działaczem oświatowym, pracował w licznych kołach zainteresowań (Sokol), teatr amatorski, otworzył bibliotekę publiczną, organizował wykłady dla miejscowych, walczył z alkoholizmem dorosłych i dzieci. Petr również często posyłał literackie recenzje do czasopism pedagogicznych. Historyk S. Brandejs nazwał nauczyciela Petra ojcem Machowska.

Aktivita byla podpořena v projektu Škola pro udržitelný život

Spoluyhlasovatele

Generální partner



STŘEDNÍ ŠKOLA PROPAGAČNÍ TVORBY A POLYGRAFIE VELKÉ POŘÍČÍ